

MÍSTICA I POLÍTICA

FREI BETTO

São Paulo, Brasil

“No hi ha res més polític que dir que la religió no té res a veure amb la política”, diu el bisbe sud-africà Desmond Tutu, premi Nobel de la Pau. A l'Amèrica Llatina, no es pot separar fe i política, com tampoc no seria possible fer-ho a la Palestina del segle I. En la terra de Jesús, detentava el poder qui tenia a les mans també el poder religiós. I viceversa.

El fet que fe i política estiguin sempre associades en les nostres vides concretes, com a éssers socials que som –o animals polítics, en paraules d'Aristòtil– no ha de constituir una novetat, excepte per aquells que es deixen engalipar per una lectura fonamentalista de la Bíblia, que pretén desencarnar el que Déu va voler encarnat.

Ni en Jesús és possible ignorar l'íntima relació entre fe i política. Que Jesús tenia fe ho sabem pels textos que parlen dels llargs moments que passava resant. L'Evangeli ens parla fins i tot de les crisis de fe de Jesús, com ara les temptacions al desert i l'abandonament que va sentir en l'agonia a l'Hort.

Hi ha qui insisteix que Jesús es va limitar a comunicar-nos un missatge religiós que no té res de polític o ideològic. Tal lectura només és possible si es redueix l'exègesi bíblica a la pesca de versicles, tot arrancant els textos dels seus contextos. No tan sols el text revela la paraula de Déu, sinó que també ho fa el context social, polític, econòmic i ideològic, en el qual s'ha desenvolupat la pràctica de Jesús. Tots nosaltres, cristians, som deixebles d'un presoner polític. Encara que en la consciència de Jesús hi hagués únicament motivacions religioses, la seva aliança amb els oprimits, el seu projecte de vida per tothom, van tenir objectives implicacions polítiques. Per això no va morir al llit, sinó a la creu, condemnat per dos processos polítics.

Marc mostra com les curacions fetes per Jesús –l'home d'esperit dolent, la sogra de Pere, els possessos, el leprós, el paralític, l'home esguerrat– van desestabilitzar de tal manera el sistema ideològic i els interessos polítics vigents, que van dur dos partits enemics –els fariseus i els herodians– a fer aliança per tal de conspirar al voltant de “plans per matar Jesús”. Les implicacions polítiques de l'acció de Jesús es van tornar tan amenaçadores que van induir Caifàs, en

nom del Sinedrí, a dir: “És preferible que mori tan sols un home pel poble que no pas deixar que tot el país sigui destruït”.

Predomina entre molts cristians la idea que la mística no té res a veure amb la política. Serien com dos elements químics que es repel·leixen. N'hi ha prou a observar com viuen els uns i els altres: els místics, closos en els seus hivernacles contemplatius, aliens als índexs del mercat, absorbits en exercicis ascètics, indiferents a les discussions polítiques que es traven al seu voltant. Els polítics, corrent contrarellotge, submergits en el remolí de contactes, anàlisis i decisions, sense ni tan sols temps per la convivència familiar –i encara menys per la meditació i l'oració!

No és a l'Evangeli que es troben les arrels d'aquesta manera de testimoniar l'absolut de Déu, i sí en antigues religions precristianes i en les escoles filosòfiques gregues i romanes, que proclamaven la dualitat entre ànima i cos, natural i sobrenatural, sagrat i profà. És interessant constatar que grans místics van ser alhora persones que van viure l'efervescència política de l'època: Francisco d'Assís va qüestionar el capitalisme naixent; Tomàs d'Aquino va defensar, a *El règim dels prínceps*, el dret a la insurrecció contra la tirania; Catarina de Sena, analfabeta, va interpel·lar el papat; Teresa d'Àvila va revolucionar, com Sant Joan de la Creu, l'espiritualitat cristiana.

La vida de Jesús no busca la reclusió dels monjos essenis ni tampoc es regula per la pràctica penitencial de Joan Baptista. Es compromet amb la conflictivitat de la Palestina del seu temps. El Fill revela el Pare a l'acollir els pobres, famolencs, malalts i pecadors; desenmascara escribes i fariseus; s'envolta de multituds; fa presència incòmoda en les grans festes de Jerusalem.

En aquesta activitat pastoral, amb fortes repercussions polítiques, Jesús es revela com un místic. És a dir: algú que viu apassionadament la intimitat amorosa amb Déu, a qui anomena “Abba” –terme arameu que expressa molta familiaritat, com ara el nostre “papa”. El seu encontre amb el Pare no exigeix l'allunyament de la polis, sinó una obertura de cor a la voluntat divina.

Fe políticament encarnada

A l'Amèrica Llatina es viu avui en un context d'opressió/alliberament. No es pot imaginar aquí una vivència cristiana políticament neutra o capaç d'unir religiosament el que les relacions econòmiques injustes contraposen antagònicament. Per nosaltres, cristians llatinoamericans, compromesos amb el projecte del Déu de la Vida, l'existència de la Pobresa massiva ens exigeix, en nom de la fe, una presa de posició.

Aquesta realitat comprova que el projecte de justícia i felicitat proposat per Déu a l'ésser humà, descrit al Gènesi, va ser trencat pel pecat. Les víctimes d'aquesta ruptura són principalment els pobres. Per això Jesús els va fer costat. No ho va fer perquè fossin més sants o millors que els rics, sinó senzillament perquè eren pobres –i l'existència col·lectiva dels pobres no estava prevista en el projecte original de Déu, pel qual tots haurien de compartir els béns de la Creació i viure com a germans.

Ningú tria ser pobre. Tot pobre és víctima involuntària de relacions injustes. És per això que els pobres s'anomenen benaventurats, ja que nodreixen l'esperança de canviar tal situació, de manera que la justícia de Déu prevalgui.

La vivència de la fe cristiana a l'Amèrica Llatina, doncs, suposa inevitablement un posicionament polític. Ja sigui del costat de les forces d'opressió, com ho fan aquells que condemnen la violència política dels oprimits, sense preguntar-se pels mecanismes de violència econòmica del capitalisme, o bé del costat de les forces d'alliberament, com tots nosaltres, que compartim l'opció pels pobres.

Hi ha cristians que sincerament perceben els símptomes –la misèria, les malalties, la mort prematura de milions- i no arriben a descobrir les causes d'aquests problemes socials. En general, tals persones i sectors ocupen un lloc social reservat a aquells que usdefruitien privilegis socials i/o patrimonials, com a detentors de la propietat privada de béns simbòlics i/o materials. Aquests elaboren una teologia que mira de legitimar els mecanismes de dominació a través del segrest del llenguatge, i la promouen a l'esfera de l'abstracció, com si el discurs religiós pogués, d'alguna manera, deixar de ser també polític.

La teologia que avui es fa a l'Amèrica Llatina a partir dels pobres –coneguda com a Teologia de l'Alliberament- assumeix conscientment la seva incidència política i les seves mediacions ideològiques.

No neix dels llimbs acadèmics o de les biblioteques, sinó de la lluita de milers de Comunitats Eclesiàstiques de Base que fertilitzen la nostra fe amb la sang d'innúmers màrtirs.

Avui, els canvis a l'Europa de l'Est obliguen la Teologia de l'Alliberament a revisar la seva concepció de socialisme i a reveure els fonaments del marxisme. No es tracta tan sols d'un esforç teòric per tal de separar el jull del blat, sinó sobretot per restaurar l'esperança dels pobres i obrir un nou horitzó llibertari a la lluita de la classe treballadora. Ignorar la profunditat dels canvis actuals és voler tapar el sol amb un sedàs. Admetre el fracàs complet del socialisme real és desconèixer les seves conquestes socials –sobretot quan es miren des del punt de vista dels països pobres-, i acceptar l'hegemonia perenne del capitalisme. Cal detectar les causes dels desviaments crònics dels règims socialistes i redifinir el propi concepte del socialisme.

La fe ens obre a l'imperatiu de la vida, però no ofereix mediacions analítiques i instruments polítics necessaris per la construcció del projecte de fraternitat social. Les grans contribucions de les ciències polítiques no poden ser ignorades per la reflexió teològica llatinoamericana si volem comprendre els mecanismes que exclouen milers de persones dels drets fonamentals a la vida. I la contribució de les teories econòmiques i socials a la teologia no amenaça la integritat de la nostra fe, ja que no es pot acceptar el marxisme, per exemple, com a religió, o la fe cristiana com a mera ideologia.

La crítica marxista a la religió serveix de purificació de la fe i de la vivència cristianes. El Déu en el qual creiem no és pas el mateix que nega el marxisme, perquè no creiem en el déu del capital, de les tortures dictatorials o de les idolatries modernes. Creiem en el Déu de la vida anunciat per Jesús. Un Déu que exigeix justícia per tothom i vol alliberar també els opressors de la seva condició d'artífexs de la injustícia.

És el pobre, com a sacrament de Déu, que al nostre Continent dilata les fronteres de l'Església i fa de la política i la ideologia versions profanes (i tanmateix teològiques) del discurs teològic, quan es profereixen a partir seus interessos. I encara que la fe no sigui tan forta fins al punt de moure muntanyes, com a mínim queda la certesa que l'amor, reflectit en les pràctiques alliberadores, ens fa a tots participants de la comunió total.